

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistalenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Santalahti, M., Vainio, A. & Karppinen, A. (2021) Lukijalle. Teoksessa Santalahti, M., Vainio, A. & Karppinen, A. (toim.) Näkökulmia pirstaleisiin työmarkkinoihin. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja, sarja C, Oppimateriaaleja 22, s. 6-10.

URL: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7266-63-2>

Lukijalle

Työ ja työelämä ovat jatkuvassa muutoksessa. Nykypäivänä yhä useampi työntekijä risteilee urapolulta toiselle. Tulonlähteet vaihtelevat palkasta palkkioihin ja apurahoihin, ja tuloja voi kertyä useasta paikasta samanaikaisesti. Monille tämänkaltainen hybridityö voi olla tietoinen valinta, joka tuo elämään kaivattua vapautta ja mahdollisuuksia toteuttaa itseään. Toisille taas tilanne on henkisesti kuormittava ja aiheuttaa epävarmuutta.

Työn tulevaisuuden visioissa nousee usein esiin työn monimuotoistuminen. Se ei kuitenkaan tarkoita pelkästään itsensä työllistämisen ja keikkatyön lisääntymistä vaan myös sitä, että työn sisältö monipuolistuu, ammattikuvat hämärtyvät ja työn organisointi muuttuu nykyistä dynaamisemmaksi. Työpaikat ja organisaatiot kehittyvät pysyvistä hierarkioista kohti väliaikaisia ja mobiileja yhteisöjä, ja työnteko puolestaan etenee kohti monimuotoista, itseohjautuvaa ja monitilaista tekemistä. (Oksanen 2017, 22–23.) Tällaisessa työssä korostuvat kuitenkin samankaltaiset taitotarpeet kuin itsensä työllistämässä. Työssä kuin työssä tarvittavia metataitoja ovat esimerkiksi uuden oppiminen, ajankäytön hallinta, olennaisen tunnistaminen ja vuorovaikutustaidot (Työ 2040... 2017, 11).

Paljon puhutaan siitä, että nykypäivän nuorten asenne työtä kohtaan on erilainen kuin edeltävien sukupolvien. Kannattaa silti muistaa, että nuoret sukupolvet eivät välttämättä eroa edeltäjistään niin paljon kuin julkisessa keskustelussa joskus annetaan ymmärtää. Tampereen yliopiston työelämän tutkija Pasi Pyöriä totesi Helsingin Sanomille alkuvuonna 2021, että esimerkiksi 15–29-vuotiaiden ansiotyön arvostus suhteessa perheen ja vapaa-ajan arvostukseen ei Tilastokeskuksen elämänlaatututkimusten mukaan ole muuttunut. Pyöriän mukaan nuoret aikuiset ovat kyllä valmiimpia vaihtamaan toiseen ammattiin kuin vanhemmat työntekijät, mutta hänestä se liittyy enemmän ikään kuin sukupolveen. (Vainio 2021.)

Nuorten työelämään liittyviä arvoja on selvitetty useissa tutkimuksissa, ja niissä on käynyt ilmi, että nuoret arvostavat työssä esimerkiksi joustavuutta, monipuolisia kehittymismahdollisuuksia, kannustavaa palautetta, yhteisöllistä työyhteisöä ja varmuutta työpaikan pysyvyydestä (Siltamäki 2020, 67). Nämä arvothan eivät suinkaan ole radikaalissa ristiriidassa edellä kuvattujen työn tulevaisuuden visioiden kanssa.

Vaikka työn tekemisen tavat ja muodot ovat muuttuneet, yksi asia on pysynyt ennallaan: työ on edelleen erittäin tärkeä asia elämässä. Työn avulla ihmiset rakentavat merkitystä elämälleen

ja ilmaisevat, keitä he ovat. Työ on yhä tärkeä ihmisen asemaa määrittävä tekijä. (Työ 2040... 2017, 9–10.) Työhön liittyvissä odotuksissa ja arvoissa on kuitenkin havaittavissa painotuseroja: nykypäivän ja tulevaisuuden työntekijöiden näkemyksissä korostuu aiempaa voimakkaammin se, että työ on tärkeää ennen kaikkea sisältönsä vuoksi, ei niinkään materiaalisen hyvinvoinnin tai yhteiskunnallisen statuksen tuojana (Siltamäki 2020, 22).

Näkökulmia pirstaleisiin työmarkkinoihin kokoaa nimensä mukaisesti yhteen artikkeleja, joissa tarkastellaan 2020-luvun työmarkkinoiden ja työnteon muotojen erityispiirteitä eri alojen näkökulmista. Aiheita lähestytään erityisesti siirtymävaiheessa olevien opiskelijoiden ja nuorten ammattilaisten lähtökohdista. Artikkelikokoelma on osa Pirssi – Pirstaleiseen työelämään siirtymisen -hankkeen monimediallista julkaisukokonaisuutta.

PIRSSI – PIRSTALEISEEN TYÖELÄMÄÄN SIIRTYMINEN -HANKE

Pirssi on Tampereen korkeakoulu yhteisön yhteishanke, joka tukee korkea-asteen opiskelijoiden työllistymistä selkeyttämällä heidän kokonaisnäkemystään pirstaleisista työmarkkinoista sekä vahvistamalla heidän ammatti-identiteettiään. Hankkeen pääpainopiste on aloilla, joilla työmarkkinat ovat pirstaleiset ja niin sanotut epätyypilliset työsuhteet ovat yleisiä. (ks. Pirssi... n.d.)

Työmarkkinoille on muodostunut erilaisia itsensä työllistämisen muotoja, kuten freelancetyö, apurahalla työskentely ja niin sanotut vaihtelevan työajan sopimukset. Nämä työn muodot asettuvat vakituisen työsuhteen palkkatyön ja täysipainoisen yrittämisen välimaastoon. Työmarkkinoille siirtymävaiheessa olevalle korkeakouluopiskelijalle tämänkaltainen itsensä työllistäminen voi olla hedelmällinen mahdollisuus ja arvokas ponnahduslauta tulevalle uralle.

Itsensä työllistäjän on kuitenkin tärkeä ymmärtää työelämän käytäntöjä, jotta hän ei toiminnallaan vaaranna oman taloutensa perusteita eikä häiritse alalleen muodostuneita käytäntöjä esimerkiksi perusteettomalla työn hinnoittelulla. Riskinä on myös se, että itsensä työllistäjä saattaa jäädä joidenkin palkalliseen työsuhteeseen kuuluvien etujen, kuten eläke- ja sosiaaliturvan, ulkopuolelle.

Pirssi-hankkeessa tuotetaan kattava tietopaketti ja koulutuskokonaisuus, jotka tarjoavat relevanttia tietoa itsensä työllistämisestä niin toimeksianto- kuin työsuhteiseenkin työhön. Pirssi auttaa myös huomioimaan työelämän uusia haasteita entistä paremmin korkeakoulujen opetussisällöissä sekä tuo itsensä työllistäjien asemaa esiin yleisessä julkisessa keskustelussa. Tämä julkaisu palvelee osaltaan kaikkia näitä tavoitteita.

Hankkeeseen osallistuvat Tampereen ammattikorkeakoulusta media-alan suomen- ja englanninkielinen koulutus, musiikin sekä rakennusarkkitehtien koulutus ja Tampereen yliopistosta arkkitehtuurin, journalistiikan, monikielisen viestinnän ja käännöstieteen sekä teatterityön koulutusohjelmat. Kaikista osallistuvista koulutusohjelmista on ollut hanketyössä mukana sekä opetushenkilöstöä että opiskelijoita. Lisäksi hankkeelle on koottu laaja asiantuntijaverkosto, johon kuuluvat Pirkanmaan TE-toimisto, Verohallinto, laskutuspalveluyrityksiä, rekrytointiyritys Sirius Media Oy ja Business Tampere sekä ammattijärjestöt Kieliasiantuntijat ry, Journalistiliit-

to, Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto TEME, Muusikkojen liitto sekä Rakennusinsinöörit ja -arkkitehdit RIA ry. Hankkeen rahoittaa Euroopan sosiaalirahasto ESR.

MONIALAISUUS ON VOIMAA

Pirssi-hankkeeseen osallistuu siis joukko koulutusohjelmia, joilla ei ensi lukemalta voisi kuvitella olevan paljonkaan yhteistä. Osa hankkeessa mukana olleista nuorista ammattilaisista valmistuu alalle, jolla vallitsee käytännössä täystyöllisyys, osalle taas jo elannon ansaitseminen pelkääntään oman alan töillä on epävarmaa ja palkkatyösuhde epätodennäköinen vaihtoehto. Hankkeen työpajoissa on kuitenkin käynyt selkeästi ilmi, kuinka samankaltaisia tarpeita ja haasteita erilaisten alojen opiskelijoilla on. Kaikille yhteisiä piirteitä ovat esimerkiksi paineet nopeasta valmistumisesta ja huoli työmarkkinoiden kovien vaatimusten täyttämisestä sekä epätietoisuus lakisääteisten velvoitteiden edellytyksistä ja yhteiskunnan turvaverkkojen toteutumisesta käytännössä. Vastaavasti koulutusaloittaiset eroavaisuudet voidaan nähdä rikkautena, sillä kun omaa ammattia ja osaamista pohtii ja vertaa muihin aloihin, se vahvistaa ammatillista asiantuntijaidentiteettiä ja selkeyttää kokonaisnäkemyksiä niin omasta alasta kuin työmarkkinoista kokonaisuutena.

Myös hanketyöntekijät edustavat hyvin erilaisia ammatillisia taustoja ja konteksteja. Pirssi-hanke on osoittanut, että yhteistyö odottamattomienkin kumppanien kanssa voi olla valtavan hedelmällistä. Se tarjoaa synergiaa yhteisten tavoitteiden ympärillä ja samalla loistavia tilaisuuksia oppia toinen toisiltaan. Verkostoituminen on noussut erittäin vahvasti esiin lähes kaikkien hankkeen tilaisuuksissa esiintyneiden asiantuntijoiden puheissa, ja siihen monialainen Pirssi-hanke on tarjonnut mitä parhaimmat mahdollisuudet niin hankehenkilöstölle, opiskelijoille kuin asiantuntijaverkostollekin.

Monialaisuus näkyy vahvasti myös tässä julkaisussa. Pirstaleisia työmarkkinoita tarkastellaan kaikkien hankkeessa mukana olleiden koulutusalojen näkökulmista, ja lisäksi hankkeen toimintaan osallistuneet asiantuntijat Laura Haapala ja Tia Koski tarjoavat yleisiä näkökulmia itsensä-työllistämiseen. Artikkelit heijastelevat asiasisällön ohella myös kunkin alan tyypillistä diskurssia ja kirjoittamisen tapaa vieden lukijan monipuoliselle matkalle aina arkkitehtuurista median ja viestinnän kautta kuvataiteiden ja musiikin maailmaan.

ITSENSÄTYÖLLISTÄJÄT TYÖN MURROKSEN YTIMESSÄ

Työelämän monimuotoistumisen trendi heijastuu selvästi Pirssi-hanketta varten tehdyn, arkkitehti- ja rakennusarkkitehtiopiskelijoille suunnatun kyselyn tuloksista: vaikka arkkitehtuurin alan työllisyystilanne on erinomainen, reilusti yli puolet kyselyn vastaajista suunnittelee jonkinlaista yritystoimintaa palkkatyön ohuen.

Työelämän murros on monilla aloilla kiristänyt kilpailua työpaikoista ja -mahdollisuuksista, jolloin yksilölle kasautuu yhä suurempi vastuu omasta työllistymisestään. Annina Vainio valottaa artikkelissaan journalistien henkilöbrändäystä eli itsensä ja osaamisensa markkinointia, joka on voimistunut media-alalla viime vuosina samalla kun pätkäpestit ja itsensä työllistäminen ovat yleistyneet. ”Minuuden markkinointi” on ylipäätään kasvussa työelämässä. Sillä yritetään parantaa omaa asemaa työmarkkinoilla, hankkia uusia työmahdollisuuksia tai saada tunnustusta. Myös näyttelijän työssä oman persoonan ja osaamisen markkinointi on koko ajan tärkeämpää, kuten Minna Hokkanen artikkelissaan esittää. Miia Santalahti puolestaan muistuttaa, että oman osaamisen tunnistaminen ja sanallistaminen on erityisen tärkeä työelämätaito muillekin kuin itsensä työllistäjille etenkin sellaisilla aloilla, joilla vakituisia työpaikkoja on vähän ja kilpailu niistä on kovaa.

Y-sukupolvea tutkineen sosiologi Mikko Piispan (2018) mukaan taiteilijat ja tutkijat ovat perinteisesti työskennelleet ikään kuin koelaboratoriossa: työelämä on menossa siihen suuntaan, joka on jo todellisuutta näissä ammateissa työskenteleville. Nykyaikaiset taiteilijat ja -tutkijat kasaavat jatkuvasti portfolioita seuraavien apurahojen, projektien ja näyttöpaikkojen toivossa. Saman huomion esittää artikkelissaan kuvataiteilijoiden toimeentuloa ja työnkuvaa luotaava Antti Haapio. Hänestä vaikuttaa siltä, että työelämän murroksessa yhä useampien toimialojen työntekijät ajautuvat vastaavaan työmarkkinatilanteeseen, joka on vallinnut kulttuuri- ja taidealoilla jo pitkään. Asemaan liittyy epävarmuutta, mikä lisää huolta toimeentulosta. Usein tulevia työmahdollisuuksia pitää tähyillä jo silloin, kun edeltävä projekti on vielä kesken. Sekä Haapio että Laura Haapala peräänkuuluttavatkin artikkeleissaan itsensä työllistäjien asemaa helpottavia lakimuutoksia ja päivityksiä viranomaisohjeisiin.

ITSENSÄ TYÖLLISTÄMINEN VAATII MUTTA MYÖS ANTAA PALJON

Suhtautuminen itsensä työllistämiseen voi olla kaksijakoista. Laura Haapala havaitsi väitöstudiumuksessaan, että luovan luokan itsensä työllistäjäisyys näyttäytyy ristiriitaisena kokemuksena: se on parhaimmillaan mielekäs elämäntapa ja pahimmillaan jatkuvaa epävarmuutta. Myös Matti Ruipon haastattelemat musiikin ja äänitaiteen ammattilaiset kertoivat sekä vapaan taiteilijan työn hohdokkaista puolista että huolenaiheista.

Itsensä työllistämiseen liittyvät osaamistarpeet nousevat esiin useissa yhteyksissä. Miia Santalahti on artikkelissaan koonnut eritasoiset työelämätaidot uudenlaiseen kompetenssimalliin, jota artikkelissa käsitellään erityisesti monikielisen viestinnän alan näkökulmasta. Myös Anneli Karppisen artikkelissa pohditaan itsensä työllistäjän keskeisiä osaamistarpeita ja koulutuksen mahdollisuuksia tarjota itsensä työllistäjien tarvitsemää osaamista media-alalla. Sekä Santalahti että Karppinen toteavat, että itsensä työllistämiseen ja yrittäjyyteen liittyviä taitoja ei useinkaan mielletä koulutuksessa alan ydinosaamiseen kuuluviksi, mutta opiskelijoiden työllistymisen kannalta ne olisivat kuitenkin tärkeitä. Myös arkkitehtiopiskelijoille suunnatun kyselyn vastaajista valtaosa toivoisi oppilaitoksensa tarjoavan nykyistä enemmän koulutusta itsensä työllistämiseen ja yrittäjyyteen liittyvistä aiheista.

Esimerkiksi työn hinnasta ja ehdoista neuvottelu on tärkeä osaamisalue, joka nousee esiin sekä Laura Haapalan että Matti Ruipon haastatteluaineistoista, ja myös Minna Hokkanen mainitsee asian näyttelijän työtä käsittelevässä artikkelissaan. Lisäksi etenkin taidealoilla apurahat ovat merkittävä rahoituksen muoto, ja apurahahakemusten kirjoittamisen taitoa painottavat niin kuvataiteilijoiden elantoa analysoiva Antti Haapio kuin musiikin ammattilaisten itsensä työllistämistä käsittelevä Matti Ruippo.

Itsensätyöllistäjän talous onkin merkittävä mutta myös ristiriitaisia tunteita herättävä osa-alue. Varsinkin taidealoilla korkea tulotaso on yleensä toissijainen seikka, ja itse taiteen tekeminen on tärkein eteenpäin ajava voima. Tämä ajattelutapa heijastuu selkeästi kaikista taidealoista käsittelevistä artikkeleista. Minna Hokkanen ottaa esiin taidealoille tyypillisen stereotypian, jonka mukaan raha suorastaan turmelee taiteen. Tia Koski muistuttaa artikkelissaan siitä, että itsensätyöllistäjän taloudelliseen turvaverkkoon kuuluu esimerkiksi vakuutuksista ja lakisääteisistä maksuista huolehtiminen. Näihin asioihin kannattaa perehtyä huolellisesti ja hakea tarvittaessa lisätietoa asiantuntijoilta.

Pirssi-hanke pyrkii omalta osaltaan vastaamaan edellä mainittuihin osaamis- ja tietotarpeisiin – esimerkiksi tämän julkaisun avulla. Antoisia lukuhetkiä!

Miia Santalahti, Annina Vainio & Anneli Karppinen

LÄHTEET

Oksanen, K. 2017. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. osa. Jaettu ymmärrys työn murroksesta. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 13a/2017. Pdf-dokumentti. Viitattu 13.10.2021.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-432-0>

Piispa, M. 2018. Yhdeksän sanaa Y-sukupolvesta. Helsinki: Teos.

Pirssi – Pirstaleiseen työelämään siirtyminen. n.d. Pirssi-hanke. Verkkosivu. Viitattu 14.10.2021.
<https://projects.tuni.fi/pirssi/>

Siltamäki, T. 2020. Nuoriso, pilalla – kuinka yltäkyläisyys sai meidät ajattelemaan vain itseämme. EVA pamfletti. Helsinki: Taloustieto Oy.

Työ 2040: skenaarioita työn tulevaisuudesta. 2017. Demos Helsinki & Demos Effect. Pdf-dokumentti. Viitattu 13.10.2021.
<https://demoshelsinki.fi/fi/julkaisut/tyo-2040-skenaarioita-tyon-tulevaisuudesta/>

Vainio, A. 2021. Tulevaisuuden töissä. Helsingin Sanomat, koulutusteema 8–11, 22.1.2021. Julkaistu myös verkossa. Viitattu 12.10.2021. Vain HS:n tilaajille.
<https://www.hs.fi/elama/art-2000007754561.html>